

ГЛАСНИК 41

српског археолошког друштва 2025

ГОДИНА
АРХЕОЛОГИЈЕ

Време је за прошлост.

Манифестација „Година археологије 2025”

У 2025. години Српско археолошко друштво спроводи манифестацију „Година археологије”. За лого манифестације је одабрана иконишна силуета скулптуре Прародитељка, пронађена на локалитету Лепенски Вир. Током 2025. године, низ активности као што су предавања, изложбе, радионице и интерактивни рад са публиком у више од 20 градова промовише културно наслеђе Србије и слави археологију у свим својим облицима. Повод за ову манифестацију је 160 година од првих документованих археолошких ископавања у Србији. У лето 1865. Јанко Шафарик, тада чувар (управник) *Музеума сербској* (данас Народни музеј Србије), спроводи ова ископавања на планини Рудник.

(лого: Dechko Tzar)

Програмски одбор манифестације „Година археологије 2025”

Manifestation “The Year of Archaeology 2025”

In 2025, the Serbian Archaeological Society is implementing a series of events under the title “The Year of Archaeology 2025”. The project logo is the iconic silhouette of the sculpture Praroditeljka (*Progenitrix – Foremother*), found at the site of Lepenski Vir. During 2025, numerous activities such as lectures, exhibitions, workshops, and interactive work with broad public in more than 20 cities are being organised so as to promote the cultural heritage of Serbia and celebrate archaeology in all its forms. This series of events is marking the occasion of 160 years since the first documented archaeological excavations in Serbia. In summer 1985, Janko Šafárik, the then custodian (director) of the *Serbian Museum* (today’s National Museum of Serbia), conducted these excavations on Mount Rudnik.

(logo: Dechko Tzar)

Programme board of the manifestation “The Year of Archaeology 2025”

ГЛАСНИК

српског археолошког друштва

JOURNAL OF THE SERBIAN
ARCHAEOLOGICAL SOCIETY

Број
Volume 41

2025

Београд

Belgrade

ГЛАСНИК СРПСКОГ АРХЕОЛОШКОГ ДРУШТВА

Уредник: Драгана Антоновић, Археолошки институт, Београд

Заменик уредника: Селена Витезовић, Археолошки институт, Београд

Редакциони одбор: Душан Михаиловић (Филозофски факултет, Универзитет у Београду), Роберт Вејлон (Одељење за антропологију, Универзитет Мичиген, Ан Арбор), Емина Зечевић (Народни музеј Србије, Београд), Гордана Јеремић (Археолошки институт, Београд), Иван Радман-Ливаја (Археолошки музеј, Загреб), Наташа Миладиновић-Радмиловић (Археолошки институт, Београд), Кристина Шарић (Рударско-геолошки факултет, Универзитет у Београду), Драгана Филиповић (Институт за пра- и протоисторију, Кристијан-Албрехтс универзитет, Кил), Пјотр Григоријевич Гајдуков (Археолошки институт Руске академије наука, Москва), Анастасиос Антонарас (Музеј византијске културе, Солун)

Издавач: Српско археолошко друштво, Чика Љубина 18–20, Београд

За издавача: Адам Црнобрња

Лектура и коректура (српски језик): Александра Шуловић

Лектура и коректура (енглески језик): Јелена Витезовић

Графички дизајн: Кристијан Релић

Штампа:

ISSN 0352-5678 (Штампано изд. / Print)

ISSN 3009-3503 (Online)

УДК 902/904

JOURNAL OF THE SERBIAN ARCHAEOLOGICAL SOCIETY

Editor: Dragana Antonović, Institute of Archaeology, Belgrade

Assistant editor: Selena Vitezović, Institute of Archaeology, Belgrade

Editorial board: Dušan Mihailović (Faculty of Philosophy, University of Belgrade), Robert Whallon (Department of Anthropology, University of Michigan, Ann Arbor), Emina Zečević (National Museum of Serbia, Belgrade), Gordana Jeremić (Institute of Archaeology, Belgrade), Ivan Radman-Livaja (Archaeological Museum in Zagreb), Nataša Miladinović-Radmilović (Institute of Archaeology, Belgrade), Kristina Šarić (Faculty of Mining and Geology, University of Belgrade), Dragana Filipović (Institute for Pre- and Protohistory, Christian-Albrechts-University, Kiel), Pyotr Grigorievich Gajdukov (Institute of Archaeology, Russian Academy of Sciences, Moscow), Anastasios Antonaras (Museum of Byzantine Culture, Thessaloniki)

Publisher: Serbian Archaeological Society, Čika Ljubina 18–20, Belgrade, Serbia

For publisher: Adam Crnobrnja

Proof reading (Serbian): Aleksandra Šulović

Proof reading (English): Jelena Vitezović

Graphical design: Kristijan Relić

Printed by:

Часопис је објављен уз финансијску подршку Министарства културе Републике Србије.

The journal was published with the financial support of the Ministry of Culture of the Republic of Serbia

Београд 2025 Belgrade

САДРЖАЈ CONTENTS

РАСПРАВЕ STUDIES

М. Ц. Церовић: Раноенеолитска рондела на локалитету Шанчина у Десићу код Шапца, резултати археолошких истраживања 2017–2022. године	7
M. C. Cerović: Early Eneolithic rondel at the site of Šančina in Desić, near Šabac, results of the archaeological research from 2017–2022	38
Б. Трипковић, К. Пенезић: Археолошки остаци и простор на локалитетима типа обровац: поглед из геоархеолошких бушотина	43
B. Tripković, K. Penezić: Archaeological remains and space at the Obrovac-type of sites: a view from geoarchaeological cores	72
М. Љуштина, М. Селаковић, Д. Милановић: На трагу производње питоса. Латенска керамичарска пећ са локалитета Адине њиве – Брајково	75
M. Ljuština, M. Selaković, D. Milanović: On the trail of <i>pithoi</i> production. La Tène pottery kiln from the site of Adžine Njive – Brajkovo	96
М. Н. Џамтовски: Recently discovered altar from Rogatica dedicated to Liber Pater (eastern Roman <i>Dalmatia</i>)	99
М. Н. Џамтовски: Недавно откривени жртвеник из Рогатице са посветом Либеру Патеру (источна римска Далмација)	123
Н. Ђ. Радиновић: Преглед типова амфора са простора јужне капије римског утврђења <i>Timacum Minus</i>	125
N. Đ. Radinović: Overview of <i>amphora</i> types from the southern gate of the Roman fort <i>Timacum Minus</i>	147
Д. Николић, Н. Стругар Бевц: Ранословенска кућа и сведочанства о изради накита на налазишту Ритопек–Река	151
D. Nikolić, N. Strugar Bevc: An Early Slavic house and evidence of jewellery making at the site of Ritopek–Reka	188
Ђ. Милосављевић: Остаци Цркве Светог Пантелејмона у Ловцу	191
Đ. Milosavljević: Remains of the Church of St. Panteleimon in Lovac	207

В. Микашиновић, Т. Шаркић, Д. Николић, К. Ђукић: Прелиминарни резултати биоантрополошких анализа материјала са локалитета Црквина (Доња Бела Река, Бор)	209
V. Mikašinović, T. Šarkić, D. Nikolić, K. Đukić: Preliminary results of bioanthropological analyses of material from the site of Crkvina (Donja Bela Reka, Bor) ...	231

ИСКОПАВАЊА И РЕКОГНОСЦИРАЊА EXCAVATIONS AND SURVEYS

N. Mirković Marić, I. Tomažič, M. Marić, New results of archaeological research at the site of Crna Bara – Prkos	233
Н. Мирковић Марић, И. Томажич, М. Марић: Нови резултати археолошких истраживања на локалитету Црна Бара – Пркос	253
П. Милојевић, С. Перић: Праисторијска налазишта у горњем току Белице ...	259
P. Milojević, S. Perić: Prehistoric sites in the upper course of the Belica River	282
В. Михајловић, Ј. Пендић, А. Бандовић, И. Кајтез, М. Јанковић: Рекогносцирање креманске котлине 2021. године	291
V. Mihajlović, J. Pendić, A. Bandović, I. Kajtez, M. Janković: Archaeological field survey of the Kremna Basin in 2021	324
К. Дмитровић, Д. Ћирковић: Резултати заштитних истраживања у дворишту Народног музеја у Чачку 2023. године	331
K. Dmitrović, D. Ćirković: Results of rescue archaeological excavations in the courtyard of the National Museum Čačak in 2023	361
А. Ристић, Д. С. Радисављевић: Локалитети Градац (Градиште) и Црквиште у Риђевштици код Трстеника – резултати археолошких ископавања 1987. године	369
A. Ristić, D. S. Radisavljević: The sites of Gradac (Gradište) and Crkvište in Ridevštica near Trstenik – results of archaeological excavations in 1987	399
А. Ђукић: Средњовековне и раноновековне надгробне плоче из села Церова код Рудника	401
A. Đukić: Medieval and Early Modern gravestones from the village of Cerova near Rudnik	418

ПРИЛОЗИ ИЗ АРХЕОЛОШКИХ ЗБИРКИ

CONTRIBUTIONS FROM ARCHAEOLOGICAL COLLECTIONS

С. Митић: Наводони гробни налаз са Новог Брда из средњовековне збирке Народног музеја Ниш	419
S. Mitić: Alleged grave find from Novo Brdo from the medieval collection of the National Museum Niš	435

ПРИКАЗИ

REVIEWS

Selena Vitezović, Christoforos Arampatzis (eds.) HUNTING AND FISHING IN THE NEOLITHIC AND ENEOLITHIC: WEAPONS, TECHNIQUES AND PREY, Archaeopress, 2024 (Ivana Dimitrijević)	439
---	-----

IN MEMORIAM

Андреј Михајлович Обломски (1957–2023) (И. О. Гавритухин, Н. В. Лопатин)	445
Љиљана Мандић (1952–2024) (Д. Милосављевић)	451
Душан Крстић (1927–2024) (Н. Радојчић)	459

ДОДАТАК

APPENDIX

Упутство ауторима	464
Guidelines for the authors	465
Уређивачка политика	466
Editorial policy	467

ПРАИСТОРИЈСКА НАЛАЗИШТА У ГОРЊЕМ ТОКУ БЕЛИЦЕ

Петар Милојевић

Археолошки институт, Београд

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-8531-5815>

Соња Перић

Завичајни музеј Јагодина

e-mail: pertinax1983mail.com | Претходно саопштење

Примљено: 30. 4. 2025. | УДК: 903/904"631/638"(497.11)

Прихваћено: 23. 7. 2025. | 902.2(497.11)"2022/2024"

Апстракт: У раду су представљени резултати пројекта „Системајска археолошка пројекција јагодинског краја”, с фокусом на праисторијски материјал и налазишта у горњем току реке Белице. Основни циљ истраживања био је интеграција новооткривених теренских података са историјом, али и историјом документацијом ранијих истраживања, као и ревизија археолошког материјала из праисторијске збирке Завичајног музеја Јагодина. Примењен је савремени методолошки приступ који обухвата мапирање локалитета и просторну анализу уз примену GIS софтвера. На територији која покрива првих 8 км тока Белице евидентирано је 17 налазишта с материјалом који хронолошки обухвата период од раног неолита до новог века. Нови налази синхронизовани су са стваром музејском грађом, док су на основу стилистичких анализа добијена сазнања о културним манифестацијама у Беличкој котлини. Добијени резултати представљају допринос изради детаљне археолошке карте јагодинског краја и основу за даља истраживања образаца насељавања и културне динамике у сливу Белице.

Кључне речи: Белица, Јагодина, рекоиносцирање, стварчевачка култура, Бубањ–Хум I, бронзано доба, ђвздоено доба, некрополе, обрасци насељавања

Увод

Досадашња истраживања су потврдила да је Јагодински крај насељаван од млађег каменог доба, а као главне погодности истицане су блага клима, богатство водених токова са плодним долинама, минерално благо планинског залеђа и географски положај на једној од најважнијих балканских саобраћајница. Такве предиспозиције су утицале да јагодински крај буде интензивно насељаван у готово свим периодима прошлости. Међутим, дугогодишња музејска пракса поклањала је највећу пажњу прикупљању, описивању и стилско-типолошким анализама археолошког материјала, док су топографски положај налазишта као и њихово природно-географско окру-

жење готово потпуно запостављани. Таква методологија је допринела да за велики број артефаката недостају квалитетни подаци о месту налаза, тако да се сазнања о положају већине археолошких локалитета свде на белешке са цедулица и податке из инвентарних књига, где се најчешће наводи најближе сеоско насеље или локални топоним¹. Поменути недостатак ускратио је Јагодински крај детаљне археолошке карте, а самим тим и могућности за изучавање просторно-економских видова организације живота у прошлости.

У циљу побољшања система заштите археолошке баштине и сакупљања научноистраживачке грађе, покренут је пројекат „Систематска археолошка проспекција јагодинског краја”, који је у периоду од 2022. до 2024. године спровођен кроз сарадњу Завичајног музеја Јагодина и Археолошког института, Београд². Поред стандардних метода просторног документовања налазишта и стилско-типолошког детерминисања археолошког материјала, уз упоређивање и синхронизовање са подацима из старе музејске евиденције, стављен је акценат на истраживања образаца насељавања и прикупљање грађе о палеоекономским потенцијалима у околини насеља. Теоријско-методолошки принципи таквих истраживања подразумевају мапирање налазишта помоћу GIS софтвера на различитим картографским подлогама, попут топографских, геоморфолошких, литолошких и педолошких карата са основном тенденцијом да се утврде обрасци у одабиру локације за насељавање кроз различите периоде прошлости, што је дугорочни циљ актуелног пројекта.

Приликом спровођења проспекције кроз три кампање регистровано је 107 локалитета, са којих је прикупљено 6966 покретних археолошких налаза, углавном керамичких фрагмената (6570), од којих су 753 примерка имала атрибуте за културно и/или хронолошко опредељење. У овом раду биће представљени локалитети који су евидентирани у горњем току реке Белице, односно у атарима села Белица и Бунар. Сва налазишта су стручно евидентирана на терену, док је материјал приказан у раду делом прикупљен

¹ На територији града Јагодине, са 52 села, до почетка овог пројекта није било систематских рекогносцирања. Иако је Завичајни музеј Јагодина од оснивања 1954. године прикупио обиље археолошког материјала, музејска архива не поседује потпуну документацију са старијих истраживања. Приликом ревизије збирке утврђено је да материјал потиче са 269 локалитета, од којих је за свега 27 могуће поуздано утврдити катастарске парцеле или GPS координате.

² Пројекат је реализован средствима Министарства културе. Пројектом руководи Соња Перић, виши кустос Завичајног музеја Јагодина, док је коруководилац пројекта Петар Милојевић, научни сарадник Археолошког института. Стручну екипу чине Смиљана Додић, музејски саветник Завичајног музеја Јагодина, Александар Капуран, научни саветник Археолошког института, Дајана Матовић, мастер студент археологије из Краљева, и Катарина Милошевић, дипл. археолог из Јагодине. Саветници на пројекту су Александар Булатовић, научни саветник, и Иван Бугарски, виши научни сарадник, са Археолошког института, као и Невена Цветковић, виши кустос, палеонтолог Завичајног музеја Јагодина.

током актуелних рекогносцирања (2022–2024), а делом придодат из грађе Завичајног музеја Јагодина. Један од основних циљева овог рада јесте да се стари материјал из музејске збирке синхронизује са евидентираним налазиштима током проспекције (2022–2024) како би се разрешиле дилеме и недоследности везане за старија истраживања и публикације.

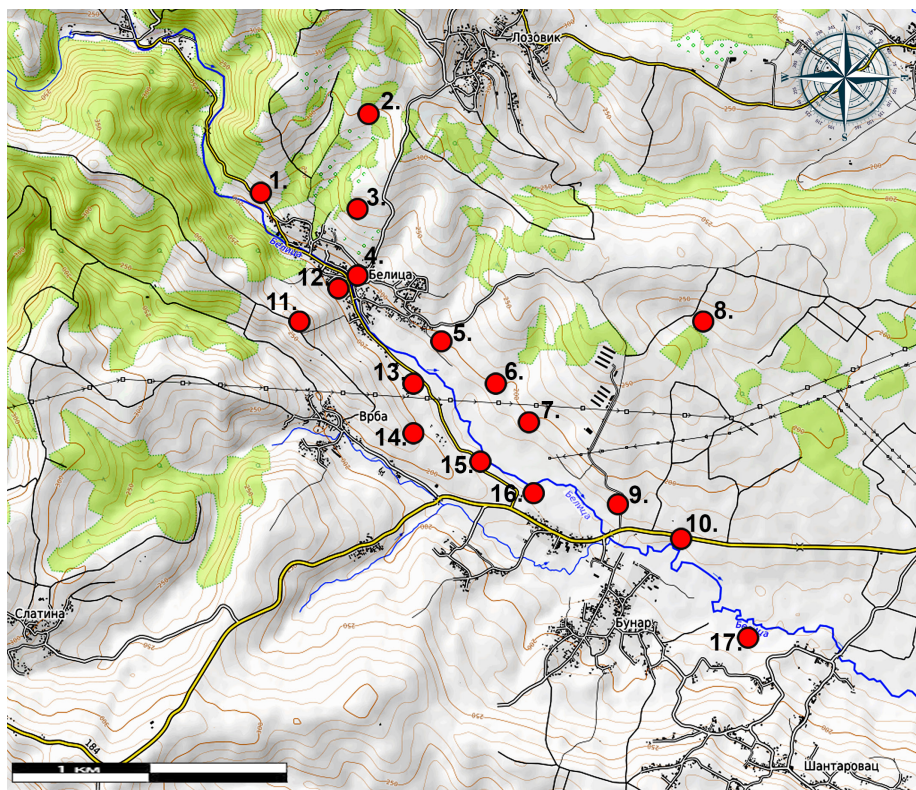
Географски оквир рада

Белица као област обухвата слив истоимене реке, леве притоке Велике Мораве. Налази се у централном делу Србије, у Левачко-беличкој котлини, која представља просторну целину југоисточне Шумадије. Котлина, окружена огранцима Јухора, Црног Врха и Гледићких планина, представља благо заталасану неогену равницу, вишу и сувљу од алувијалне равни Велике Мораве, са веома плодним земљиштем погодним за гајење пшенице (Врховац 1951, 80), по којој је можда и добила име (Радић 2003). Иако се данас административно везује за општину Јагодина, појам Белице је некада обухватао различите територијалне целине, што потврђују историјски извори из 12. и 13. века, где се помиње као жупа у повељама Стефана Немање (Ђоровић 1928, 1) и Стефана Првовенчаног (Miklosich 1858, 13).

Река Белица се формира у селу Доњи Мишевић на саставку Бешњаје и Вољевице, одакле наставља ток кроз благо брдовит терен све до великоморавске алувијалне равнице и ушћа у Велику Мораву. Географски, горњи ток Белице није издвојен као предеона или хидрографска целина, тако да смо произвољно одредили простор у првих 8 км тока (односно једну трећину укупне дужине тока од 25 км) од места њеног формирања до почетка атара села Шантаровац. Топографски то је област средње висине, са просечном надморском висином од око 250 м, док је највиша тачка у околини Шареник (565 м). Са десне стране реке налазе се благе косе Ћелијана, које су део обронака Гледићких планина, док се уз леву обалу простиру падине Црног врха.

Методологија истраживања

Територија наведених катастарских општина систематски је рекогносцирана у периоду од 2022. до 2024. године. Током трајања кампања спровођени су организовани интервјуи са председницима месних заједница, локалним шумарима, ловцима и другим мештанима који су добро упућени у топонимију и положај одређених потеза. Поред тога, шири и ужи пејзаж око већине налазишта је снимљен, фотографисан помоћу дрона, одређени су њихови приближни габарити простирања и забележене су катастарске парцеле на којима је проналажен археолошки материјал.

Сл. 1. Просторна дистрибуција археолошких налазишта у горњем току Белице:

1. Сватовско гробље, 2. Кошево–Крушар, 3. Више гробља, 4. Центар села,
5. Појате–Појило, 6. Ливаде, 7. Велике ливаде – Баре, 8. Бубан, 9. Река–Гробље,
10. Поље–Бужмир, 11. Јазбине, 12. Школа, 13. Игралиште, 14. Падалиште,
15. Церјак, 16. Звездана–Рибњак, 17. Попчица

Fig. 1. Spatial distribution of archaeological sites in the upper course of the Belica River:

1. Svatovsko Groblje, 2. Koševo–Krušar, 3. Više Groblja, 4. Centar Sela (village centre),
5. Pojate–Pojilo, 6. Livade, 7. Velike Livade – Bare, 8. Buban, 9. Reka–Groblje,
10. Polje–Bujmir, 11. Jazbine, 12. Škola, 13. Igralište, 14. Padalište, 15. Cerjak,
16. Zvezdana–Ribnjak, 17. Popčica

Прикупљани су искључиво површински налази, без примене квадратне мреже. Помоћу ГПС уређаја евидентирана је дистрибуција материјала, при чему су забележене зоне са највећом концентрацијом, као и границе до којих се налази простиру. Приликом документовања дистрибуције посебна пажња посвећена је односу налаза према конфигурацији терена, геоморфолошкој подлози и оближњим хидрографским елементима, при чему су бележени географски маркери око габарита налазишта, односно простирања археолошког материјала.

Налазишта и налази

У раду смо се ограничили само на локалитете констатоване у непосредној близини горњег тока реке Белице, односно на она налазишта која су у економском погледу сигурно гравитирала ка њеној долини. Узорак обухвата 17 углавном одраније познатих локалитета, која се највећим делом налазе у атарима села Белице и Бунара, док је само једно налазиште смештено у атару села Шантаровац.

Источни део атара села Доњи Мишевић такође обухвата горњи ток Белице али због ретке насељености и запуштености пољопривредних површина нисмо успели да лоцирамо ниједно налазиште у овој области. На основу ограничених података из инвентарне књиге постоје индиције да је у селу Мишевић пронађен један примерак бакарне секире типа Патулеле (Pătulele) (Т. III/12). Овај тип секира распрострањен је на подручју данашње Румуније, Бугарске и Србије уз појединачне налазе у Грчкој (Теба) и на Кавказу (Puskás 2018, fig. 24). Њихов настанак и најшира дистрибуција се хронолошки опредељују у рану фазу средњег бронзаног доба (Br A2–B1) (Puskás 2018, 250), али постоје аутори који сматрају да ове секире треба везати за рано бронзано доба (Ciugudean 1996, 124; Băjenaru 2025).

1. Жидовско / Сватовско гробље (43°56'59.5254" N, 21°07'10.6760" E, 225 м н. в.) налази се на левој обали реке Белице, поред пута који води од села Белица ка Доњем Мишевићу, приближно 1 км узводно од школе у Белици. Према казивањима мештана,³ приликом уређивања бочног земљаног пута на овој локацији су пронађене људске кости, камене плоче и фрагменти грнчарије, који, нажалост, нису сачувани нити документовани. При теренском обиласку због густе грмасте и шумске вегетације једино је било могуће установити присуство иловастог земљишта, које је у домаћој традицији чест предуслов за формирање гробаља.⁴ Оскудни подаци за сада не дозвољавају ближу интерпретацију налазишта, тако да ће остати неизвесно колика ја површина гробаља и ком периоду припадају његови остаци.

2. Кошево–Крушар (43°57'16.0404" N, 21°07'52.7464" E, 295 м н. в.) потез је који се налази северно од села Белице на граници атара са Лозовиком. Локалитет је позициониран на јужним падинама Подшареника (362 м) у

³ На подацима и вођењу екипе до саме локације захваљујемо Животи Милановићу из Белице.

⁴ Потенцијални сепулкрални остаци се вероватно подударају са подацима С. Мијатовића (Мијатовић 1941, 122) који, пишући о селу Белици, наводи гробље на коме се често проналазе стари новчићи и фрагменти грнчарије. Мијатовић о његовом положају једино наводи да се налази више села, што у његовим записима обично подразумева узводни правац у односу на главни водени ток, а такво тумачење би одговарало положају овог гробаља.

уском међуречном простору (око 280 м ширине) два локална потока, која се 1,2 км ка југу уливају у Белицу. Налази се у веома запуштеној ораници површине око 0,5 ха, што је знатно отежало прикупљање материјала са површине. У литератури је овај локалитет евидентиран као старчевачко насеље из позне фазе културе (Ветнић 1998), док је у музејској збирци сачувано свега двадесетак фрагмената грубе керамике са доста плеве, испечене у тамносивом тону (Т. I/1–2), која се стилски и технолошки једино може одредити у шире оквире раног или средњег неолита (Тасић 2009, 138). Неколико атипичних фрагмената, са компактнијом фактуром и уједначенијим печењем, као и један примерак са пластичном траком и косим урезима испод обода (Т. II/1), указују на присуство материјала из металних доба. Осим керамике, пронађена су и два кремена сечива (Т. III/18–19), као и један фрагмент жрвња⁵.

3. Више гробља (43°56'53.3398" N, 21°07'50.4598" E, 270 м н. в.) потез је који се налази на падини изнад сеоског гробља у Белици и вероватно подразумева насеље протостарчевачке културе забележено у литератури као Река–Гробље (Ветнић 1989, 76–77). Налазиште је позиционирано на благо заравњеном платоу на релативно стрмој, јужној падини Подшареника, 700 м јужније од локалитета Кошево–Крушар. Поменути плато је овде исечен са истока и запада јаругама сезонских потока, који су вероватно и служили за снабдевање водом, с обзиром на то да је корито Белице удаљено око 400 м. На површини од око 0,5 ха под ливадом и воћњаком спорадично је проналажен керамички материјал, затим два ретуширана сечива од кварца, као и један фрагмент жрвња. У керамичком материјалу није било много препознатљивих облика, али се на основу фрагмента украшеног розетом (Т. I/3), импресо техником (Т. IV/1), као и на основу фактуре која садржи доста плеве (Т. I/4), може закључити да је на локацији било мање насеље из раног/средњег неолита (Перић 1998; Perić 2008).

4. Центар села / Стара задруга (43° 56' 36.5655" N, 21° 07' 47.0108" E, 200 м н. в.) у Белици подразумева локацију око заветног записа и звоника, на коме је данас постављено звоно фабрике стакла „Аврамовац“. То је заправо заравњени обод падине који је исечен левом обалом Белице на југу и током локалног потока са источне стране. Према речима мештана на локацији су приликом земљаних радова на изградњи и уређењу простора око звоника откривени скелетни остаци без прилога и без белега. На основу сачуваних

⁵ Поменути материјал је до збирке Музеја доспео као поклон Животе Милановића, 1989. године.

традиција, претпоставља се да је на локацији постојало гробље из средњег и/или новог века.⁶

Са наведене локације до музејске збирке су доспела три спирално увијена украса од бронзаног лима, типа салталеоне (Т. III/11). Овај податак упућује на могућност да је гробље имало знатно старију традицију сахрањивања, будући да салталеони представљају широко распрострањен декоративни елемент из бронзаног и гвозденог доба, који се често појављује на некрополама у карпатско-подунавском и централнобалканском региону (Каруран 2019; 2022; Милојевић и Кузмановић Цветковић 2019; Dizdar 2019; Ljuština 2024). На локацији данас није могуће установити постојање археолошког материјала, с обзиром на то да се простор налази под травњаком, зградама и окућницама.

5. Појате–Појило (43°56' 21.5703" N, 21°08' 13.4655" E, 200 м н. в.) представља једно од 4 налазишта у низу једнослојних старчевачких насеља распоређених при ЈЗ подножју брда Бубањ (Бубан) уз леву страну Белице, која помиње С. Ветнић на њеној деоници од ушћа Бешњаје до ушћа Врбске реке (Ветнић 1989, 61; 1998). Потез се налази одмах уз источну периферију села и подразумева простор на благо нагнутој падини која се простира уз леву обалу малог Падинског потока, недалеко од његовог ушћа у Белицу. На локалитету су 2002. године обављена једнодневна ископавања (Stojić i Milanović 2004; Стојић 2011) да би наредне, 2003. године била спроведена једномесечна археолошка истраживања.⁷ У две сонде регистровани су остаци једнослојног неолитског насеља са фрагментима протостарчевачке керамике и једном јамом, која се тумачи као укопани део стамбеног објекта (Антоновић и Перић 2012).

Приликом проспекције 2022. године установљено је да се на површини која захвата око 2,5 ха спорадично проналази археолошки материјал из више различитих епоха. На основу поменутог материјала и оног старијег који је приликом рекогносцирања или преко поклона доспевао до Музеја, може се потврдити да на локалитету доминира заступљеност ранонеолит-

⁶ Осим тога, податак забележен од непознатог путописца 1572. године можда указује на постојање гробља у близини данашњег звоника, с обзиром на то да помиње мештанке Белице које за Духовске задушнице у старој дрвеној цркви приносе жито и хлеб, а потом одлазе на гробље у околини порте, где пале свеће и, кроз нарицање и гребање по лицу, одају пошту прецима (Mataković 1892, 218). Повезаност овог податка са археолошким налазима постаје убедљивија уколико се узме у обзир да се простор око заветног записа и данас у локалу назива Порта.

⁷ Ископавања 2003. године су обављена у оквиру пројекта „Стална археолошка радионица – средње Поморавље у неолитизацији југоисточне Европе”, под руководством Славише Перића, Археолошки институт.

ских налаза (Т. I/5–10; Т. III/4–6), док су у знатно мањем обиму заступљени фрагменти грнчарије из периода транзиције из бронзаног у гвоздено доба (На В) (Т. II/2–3) и новог века.

6. Ливаде (43°56' 9.0803" N, 21°08' 35.1384" E, 205 м н. в.) следеће су налазиште у поменутом низу старчевачких насеља уз леву обалу Белице (Ветнић 1989), које се налази 600 м низводно од локалитета Појате–Појило. Заузима језичасто истурени плато падине брда Бубањ са десне стране сезонског потока (Кључ) недалеко од његовог ушћа у Белицу. Плато је оштро терасасто исечен са јужне, источне и нешто блаже са западне стране, тако да се јасно истиче у локалном пејзажу, остварујући тако и добру визуелну прегледност терена у долином делу Белице. На површини од око 0,7 ха заступљен је керамички материјал углавном атипичног облика са препознатљивом старчевачком фактуром, а пронађена су два фрагмента жрвња, као и једно кремено језгро.

Поред скромних налаза са рекогносцирања из 2022. године прегледан је и материјал из музејске збирке, прикупљен током 1991. године. Чине га углавном фрагменти дебелих зидова, грубе фактуре са доста плеве, печених у тоновима од светлоррке до тамносиве боје. Издваја се шупља стопа пехара (Т. I/11), фрагмент питоса са крупним пластичним тракама на којима се нижу отисци прста (Т. I/12), неколико фрагмента украшених у импресо техници (Т. I/14, 16, Т. IV/9), који се јасно могу везати за старчевачку културу (Перић 1998; Perić 2008). Поред грнчарије, у збирци је заступљено и десетак продукта неолитске камене индустрије, међу којима се истиче готово комплетно очуван жрвањ (Т. III/1), кремена сечива (Т. III/24), глачанице и полуфабриката (Т. III/7–8) (Antonović 2003; Антоновић 2008).

Малобројнија је керамика из бронзаног доба, представљена фрагментима заравњеног обода (Т. II/6–7) понекад украшених отисцима прста, који су такође и најчешћи декоративни елемент пластичних трака на врату посуде (Т. II/5). Поред тога јављају се посуде са широким хоризонталним канелурама (Т. II/4), као и масивне чепасте дршке (Т. II/8), тако да читаву збирку треба везати за оквире средњег бронзаног доба (Булатовић и Станковски 2012, 253).

7. Велике ливаде – Баре (43°56' 3.5491" N, 21°08' 46.9049" E, 205 м н. в.) представљају шири потез у подножју ЈЗ падине брда Бубањ (282 м), које се овде спушта ка левој обали реке Белице. Локалитет се у литератури помиње као група од три кластерски распоређена једнослојна насеља из позне фазе старчевачке културе (Ветнић 1989). На локалитету је 1981. годи-

не С. Ветнић извршио мања сондирања. Нажалост, као и у случају многих других локалитета из јагодинског краја, археолошка документација није сачувана у архиви Завичајног музеја. Највећи део откривеног материјала није публикован. Сликана керамика није заступљена, а издвајају се фрагменти на којима се срећу орнаменти изведени отисцима прста, импресо и барботин техником (Т. I/13, 15, 17–19; Т. IV/9), као и једна стопа зделе средње фактуре (Т. IV/12). Од осталих артефаката издвајају се кремена сечива (Т. III/13–17) и један перкутер (Т. III/2).

Приликом рекогносцирања 2022. године услед слабе култивисаности терена установљена је спорадична заступљеност археолошког материјала на деоници од око 450 м, која прати заравњени плато источно од ушћа потока Кључ у Белицу. Проналажени су керамички фрагменти карактеристичне старчевачке фактуре, без израженијих стилско-типолошких одлика, као и један фрагмент каменог перкутера, неколико кремених сечива и одбитака. Такође, са локације су у збирку музеја доспела и три случајна налаза. Два од њих су данас реконструисане коничне посуде мањих димензија⁸ (Т. I/25–26), форма ређе заступљена у инвентару старчевачке грнчарије, али позната са налазишта у Винковцима, Течићу, Дреновцу и Гривцу (Dimitrijević 1972, Т. VII/4,7; XV/8; Ветнић 1998, Т. VIII; Bogdanović 2004, 47). Међутим, постоје индиције да су поменуте посуде лоше реконструисане и да се заправо ради о стопама пехара. Камено длето, израђено техником глачања од сиве стене гнајсолике структуре, са уочљивим траговима употребе на дорзалној страни (Т. III/9), вероватно представља још један индикатор присуства старчевачког хоризонта на овом локалитету (Antonović 2003).

8. Бубан/Бубањ (43°56' 29.2178" N, 21°09' 48.5048" E, 245 м н. в.) обухвата пространи потез истоименог брда (282 м) на нешто нижој коти од његовог врха. Простор овог благог побрђа је подељен између атара Белице и Бунара, а подразумева благо нагнуте падине ка југу које су данас под ораницама и шумом. Само налазиште је позиционирано недалеко од леве обале Трештинског потока у зони његовог изворишта. Узвишена позиција Бубња⁹ пружа одличну прегледност како на долину Белице, тако и на долине Лозовичке и Јошаничке реке, односно ка путевима који воде ка Крагујевцу. Локалитет је у музејској евиденцији познат на основу материјала прикупљеног током проспекција 1983–1989. године, док се у литератури помиње као старчевач-

⁸ С. Ветнић је грешком једну од ових посуда објавио као налаз са локалитета Попчица (Ветнић 1987: Т I/14), што је супротно подацима из инвентарне књиге и казивању Животе Милановића из Белице, који је предмет поклонио Музеју.

⁹ Мештани локалитет називају Бубан, док је на топографској карти убележен као Бубањ.

ко насеље у завршној фази средњег неолита (Ветнић 1998, 81). Приликом рекогносцирања терена 2022. године, услед лоше култивисаности ораница, прикупљен је веома ограничен број налаза и само приближно одређена површина њихове дистрибуције на простору од око 0,7 ха.

Старчевачка керамика се јавља у виду дебелозидних изразито грубих фрагмената печених искључиво у тамносивом тону, са ретком декорацијом у виду пластичних трака (Т. I/20–21). Истом периоду вероватно треба приписати неколико кремених одбитака и сечива од балканског кремена (Т. III/20–22), као и налаз лоптастог перкутера од кварца са траговима коришћења (Т. III/3). Керамика из металних доба одликује се бољим степеном печења и компактнијом структуром, израђена од глине обогаћене примесамма крупнозрнастог песка и ситних каменчића (Т. II/9). Издваја се фрагмент косо разгнутаг обода, украшен са унутрашње стране низом висећих троуглова са пунктираним убудима (Т. V/5). На основу стилско-типолошких одлика, овај налаз се, аналогно материјалу из средњег Поморавља, може датовати у период прелаза из бронзаног у гвоздено доба (На А2–На В3) (Stojić 1986). Поред праисторијске, проналажена је керамика израђена на витлу која својом фактуром и украсним мотивима указује на позни средњи и/или нови век.¹⁰

9. Река–Гробље / Изнад гробља (43°55'40.0839" N, 21°09'18.7899" E, 195 м н. в.) такође представља већ регистровани локалитет на простору око сеоског гробља у селу Бунар, које Ветнић помиње као део колоније старчевачких насеља уз леву обалу Белице (Ветнић 1989; 1998). Налазиште је позиционирано при ЈИ подножју Бубана, на његовим падинама северно од пута Јагодина–Крагујевац, тачно изнад ушћа Врбске реке.

Приликом рекогносцирања спроведених 1976, 1979. и 2022. године проналажен је материјал карактеристичан за старчевачку културу, који углавном представља керамика грубе и средње фактуре, на којој се издвајају посуде са кратким вертикално постављеним дршкама овалног пресека или дршкама са двојним језичком (Т. IV/7,13). Од орнаменталних мотива заступљени су фрагменти са малим брадавичастим налепцима (Т. IV/8), као и пластични ребрасти налепци (Т. IV/4), који су понекад комбиновани са техником организованог барботина (Т. IV/10), иначе декоративним елементима који се углавном везују за средњи неолит (Ветнић 1998; Перић 1998). По-

¹⁰ Њена заступљеност се може узети за етимологију назива Бубан, односно Бубањ, синхроног у домаћој топонимији са османском праксом оснивања дербенских насеља и улогом дербенџија, који су ударањем у бубањ сигнализирани сигуран пролаз кроз стратешки важне путеве (Зиројевић 1974, 177–178).

ред налаза из неолита спорадично је проналажен недовољно хронолошки осетљив керамички материјал из металних доба (Т. II/12), као и керамика израђена на витлу карактеристична за позну фазу млађег гвозденог доба (Т. V/25) (Sladić 1986; Булатовић 2010, 19; Булатовић и др. 2011).

10. Поље–Бујмир / Река–Кључ (43°55'30.7961" N, 21°09'38.3952" E, 185 м н. в.) још једно је археолошко налазиште у атару Бунара које помиње С. Ветнић у својим радовима (Vetnić 1974, 143) везујући га за позну фазу прото-старчевачке културе (Ветнић 1998). Локалитет се налази око 500 м низводно од локалитета Изнад гробља. Простире се делимично на падини, а већим делом на речној тераси око меандрастог тока Белице, чију деоницу прати наредних 300 м у правцу Јагодине. На читавој површини, која покрива око 2,5 ха, проналази се археолошки материјал из различитих периода у мањим или већим концентрацијама, тако да се може претпоставити да је на локалитету развијена хоризонтална стратиграфија. На основу концентрације површинских налаза може се закључити да је на источној страни локалитета заступљенији старчевачки материјал, док у западном делу доминирају налази из металних доба.

Приликом рекогносцирања спроведених 1971, 2022. и 2024. године сакупљена је већа количина археолошког материјала из различитих периода прошлости. На основу стилско-типолошких карактеристика утврђена је заступљеност керамике из раног/средњег неолита, средњег/позног бронзаног доба, млађег гвозденог доба и средњег века. Налази који се могу везати за старчевачку културу углавном су представљени грубом и уситњеном керамиком најчешће без декоративних елемената. Изузетак чини један већи фрагмент посуде заобљеног обода, грубе фактуре испечене у светломрком тону (Т. IV/11), као и фрагмент посуде са језичастом дршком, израђен у истом маниру (Т. I/24). Карактеристичан фрагмент урне средње фактуре, пригачане текстуре, испечене у тамномрком тону са хоризонтално постављеном масивном дршком на средини трбуха (Т. V/21) углавном је заступљен на некрополама параћинске културе (Karuran et al. 2022, fig. 1–2, 4–9). На основу апсолутних датума са некропола у јужном и великом Поморављу параћинска култура се поставља у период од 15. до 13. века п. н. е., док су у источној Србији датуми готово пола миленијума старији и крећу се у опсегу од 20. до 18. века п. н. е. (Karuran et al. 2022). Нешто познију фазу (На А) сугерише фрагмент већег суда са дубоким хоризонталним жлебом на прелазу врата и трбуха, испод кога се јављају косе канелуре (Т. V/1), попут дубоке зделе пронађене на гробљу у Свилајнцу (Stojić 1986, Т. 4/12), а истом периоду вероватно припада и фрагмент са урезима на ободу, као и фрагмент

крушколике посуде са кратком тракастом дршком (Т. V/2,26). Материјал из млађег гвозденог доба (Т. V/22–24, 29) препознатљив је по фрагментима са вертикалним дужима изведеним алатом у виду чешља (Т. V/23–24, 29), које се према бројним аналогијама опредељују у период од краја 2. века п. н. е. до почетка 1. века (Sladić 1986, Т. XXIV, Т. XL, Т. XLII/1–2, 4, 8; Булатовић 2010, 19; Булатовић и др. 2011).

11. Јазбине/Градина (43° 56' 25.6158" N, 21° 07' 27.1029" E, 270 м н. в.) налази се на заравњеном платоу Голе чуке (378 м), који представља издужени обронак Црног врха, ограничен током Белице са СИ и Јелице са ЈЗ. Иако сам плато (271 м) није изразито доминантан у односу на околну планинско залеђе, поседује добре дефанзивне особине и омогућава добар преглед долиноског појаса. Положај локалитета уз стари планински пут (Мијатовић 1941, 47) који преко Бешњаје комуницира са долином горње Осаонице указује на његов стратешки потенцијал. У току теренске проспекције 2022. године, услед густе вегетације, није било могуће уочити археолошке остатке на површини, али је на основу старије музејске евиденције забележен налаз бронзане секире типа келт (Т. III/10), док се у литератури помињу фрагменти керамике и кућног лепа (Stojić 1986, 13). Наведена секира је у новијим радовима идентификована као налаз са ширег подручја Бунар–Белица и класификована у оквиру централнобалканске варијанте D (Gavranović und Karuran 2014). Ова варијанта представља регионалну интерпретацију шире декоративне традиције, препознатљиву по специфичном распореду вертикалних ребара. Опредељена је у период На А2 – На В1 на основу типолошких блискости са примерцима из Бугарске (Gavranović und Karuran 2014; Gavranović 2017).

12. Школа / Дом културе (43° 56' 35.3904" N, 21° 07' 43.6858" E, 185 м н. в.) у Белици је локалитет познат из музејске евиденције на основу случајних налаза. Сам локалитет лежи на контакту источног подножја Голе чуке и алувијалне равни Белице. Интересантно је да се Школа налази у подножју брда на коме је смештен локалитет Јазбине (Градина), позициониран на 80 м вишој коти.

Приликом земљаних радова у околини Школе пронађени су фрагменти праисторијске и античке керамике, као и новац 3–4. века.¹¹ Фрагменти са заравњеним ободом, веће коничне посуде са кратком вертикално постављеном тракастом дршком (Т. II/11), као и фрагмент трбуха са широко

¹¹ Новац се чува у Завичајном музеју Јагодина, на подацима захваљујемо музејском саветнику С. Додић.

размакнути усправним урезима (Т. V/4) могли би се према аналогима са оближњих локалитета у средњем и јужном Поморављу везати за крај средњег и почетак позног бронзаног доба (Br C–D) (Стојић 1996; Булатовић и Станковски 2012, 253). Фрагмент зделе косо фасетираног обода (Т. V/3) добро је познат облик на локалитетима у Поморављу (Стојић 1986), а према статистичким анализама највише је заступљен током периода прелаза из бронзаног у гвоздено доба (Ha A2–Ha B3) (Булатовић 2009).

13. Игралиште (43° 56' 10.5173" N, 21° 08' 8.5270" E, 185 м н. в.) заузима простор фудбалског терена и његову околину (око 2 ха) на ЈИ периферији села. Смештен је на благо нагнутом платоу падине коју је оштро исекла алувијална равна уз десну обалу Белице. Локалитет је археолошки ископан 1981. године и том приликом је констатован културни слој (0,8 м) са два јасно дефинисана хоризонта насељавања из периода транзиције између бронзаног и гвозденог доба (Ha A2 – Ha B3) (Стојић 1986, 13). Поред мноштва керамичких налаза (Т. V/9–13), на локалитету су регистровани и остаци два надземна објекта са компактним слојем кућног лепа (Стојић 1986, 29). Керамички материјал из старијег стратума М. Стојић (1986) определио је у период гвозденог доба I b, што би било синхроно са фазом Ha A1, док је млађи стратум везан за гвоздено доба I c, односно фазу Ha B1–B2.

Поред добро стратиграфски дефинисаних слојева на локалитету су спорадично пронађени фрагменти грнчарије,¹² који се могу везати за средњи неолит (Ветнић 1998, 64), рани енеолит и старије гвоздено доба (Ha C) (Стојић 1981, 143), док је из историјских периода документован материјал из античке епохе. На заступљеност керамичког материјала из средњег неолита (Т. IV/2, 5–6) јасно указује један део посуде са апликативним орнаментом у виду розете (пластичном кружном површином украшеном отисцима прстију) (Т. I/22), попут примерака из оближњег Бунара (Ветнић 1987, Т. II/7) или Црнокачке баре (Стојић и Чађеновић 2006, Т. CVII/84), на којима је старчевачки хоризонт везан за позну фазу средњег неолита (Ветнић 1987; Тасић и Томић 1969). Налазе карактеристичне за бакарно доба репрезентује мали број фрагмената, међу којима је најтипичнији представник здела увученог обода (Т. II/14), понекад украшена плитким канелурама (Т. V/20), која је уједно и уобичајени инвентар из хоризоната Бубањ–Хум I групе (Bulatović et al, 2022). Најмлађи праисторијски слој везује се за Ha C – D фазу, којој припада фрагмент са крупним хоризонталним канелурама и урезаним низом S-орнамената (Т. V/30), као и фрагмент посуде са потковичастом дршком (Т.

¹² Поменути материјал је делимично пронађен приликом ископавања локалитета, а делимично приликом рекогносцирања спроведених 1980–1981. и 2022. године.

V/18) познат са налазишта у Тимочком и Јужноморавском сливу (Капуран и др. 2014, СII/13, 17–19, СIII/30; Булатовић и др. 2016, Т. IV/32; Булатовић и др. 2016 б, Т. III/34, Т. IV/39).

14. Падалиште (43° 55' 55.8820" N, 21° 08' 7.7549" E, 210 м н. в.) потез је који се такође налази на СЗ падини Голе чуке, односно на простору између локалитета Игралите и Церјак, с тим што у односу на њих заузима нешто вишу коту. Приликом рекогносцирања 2022. године није било могуће истражити комплетну површину локалитета због затеченог стања на пољопривредном земљишту, тако да је перспекција била ограничена на једну ораницу површине око 0,5 ха. Пронађен је скроман број атипичних керамичких фрагмената из праисторије, један део тесле од глачаног камена и неколико фрагмената грнчарије из античког периода.

У материјалу са старих рекогносцирања помиње се кремено оруђе високог квалитета од сировине која не потиче из овог региона, као и богато украшена керамика, коју је аутор везао за Бубањ–Хум I културу (Стојић 2011, 8–9). Наводи се керамички репертоар као што су коничне и благобиконичне зделе, крушколики пехари и амфоре, са украсима у виду вертикалних, косих или ређе метописки распоређеним канелурама (Стојић 2011, 8–9). Међутим, у наведеном раду није публикован наведени материјал, док поменути налази нису евидентирани у збирци Завичајног музеја Јагодина. Једини материјал са Падалишта доспео је као поклон Музеју из 2006. године. Састоји се од свега неколико керамичких фрагмената (Т. II/13,16) и једног керамичког пршљенка (Т. III/25). Пажњу привлачи примерак украшен густим низом шрафираних линија у форми квадратних поља (Т. II/13), што је чест декоративни мотив на посуђу са Остриковца у слојевима из позног неолита (Остриковац 1а–с) (Стојић 1996).

15. Церјак (43° 55' 51.3193" N, 21° 08' 31.4972" E, 180 м н. в.) налази се на платоу уске терасе у ЈИ подножју Голе чуке, између локалитета Падалиште (око 450 м ка СИ) и Звездана (око 400 м ка ЈЗ). Церјак се ретко помиње у литератури (Стојић 1994; Булатовић 2011), док је археолошки материјал из збирке Музеја прикупљен током интензивних рекогносцирања С. Ветнића и М. Стојића (1983–1989). Приликом перспекције 2022. и 2024. године утврђено је да се ради о линеарном типу насеља које прати меандрасти ток Белице у дужини од око 180 м. Проналажен је керамички материјал из праисторије, а установљена је и једна већа концентрација лепа и запечене поднице која је била изорана на површини од 2–3 м² са керамичким фрагментима Бубањ–Хум I културе.

За овај локалитет карактеристичне су нешто оштрије профилисане зделе и пехари, затим зделе S-профилације и зделе увученог обода, понекад са кратким језичастим дршкама и украсима у виду канелура или жлебова (Т. VI). Присутни су и тањира задебљаног обода (Т. VI/7, 11, 16), као и посуде са малим вертикално постављеним дршкама (Т. VI/17). Керамика са Церјака има сличности са материјалом из оближњег налазишту Брдо у селу Деоница (Стојић 1994, 13) и Пањевачком риту (Стојић 2004, 142–143), али и са многим другим налазиштима у Србији (Bulatović et al. 2020, fig. 3–7; Милојевић и др. 2024, 71–75). Са локалитета је познат и један фрагмент пехара благобиконичног облика са тракастом дршком која не прелази висину обода (Svilar 2007, Т. XII/4), који се на основу аналогија из оближњег Рековца, Црнча и Бресја може везати за период раног бронзаног доба (Булатовић 2011, сл. 1–2, 5–8), док је налаз кратке тракасте вертикално постављене дршке са лепезастим наставком при врху (Т. VI/3) карактеристичан за позну фазу средњег бронзаног доба (Булатовић 2011, 18, сл. 21–22).

16. Звездана–Рибњак (43°55'41.6918" N, 21°08'47.7051" E, 180 м н. в.) подразумева потез на уској тераси са десне стране Белице, на тремеђи ата-ра Бунара, Врбе и Белице. Локалитет је познат у литератури под називима Звездана–Рибњак (Stojić 1986; Ветнић 1987, 1998; Перић 1998) и Рибњак (Бошковић 1956, 26), док у старој музејској документацији наилазимо на називе Митина циглана и Звездана – Митина циглана. Потез почиње код речног газа на Белици, а завршава се код сеоске амбуланте у Бунару, односно код места некадашњег рибњака и Митине циглане, обухватајући тако терасни плато (ширине до 50 м) на деоници нешто крађој од 300 м. Ближа околина налазишта (г = 500 м) заузима зараван у међуречју Врбске реке и Белице, док простор на коме је проналажен археолошки материјал обухвата површину од око 1,5 ха.

Приликом рекогносцирања спроведених 1979, 1981, 1983–1989. 1995. и 2022–2024. године углавном је проналажен ручно моделован керамички материјал карактеристичан за рани/средњи неолит, средње/позно бронзано, период прелаза из бронзаног у гвоздено доба и старије гвоздено доба, док су знатно ређе проналажени фрагменти грнчарије израђени помоћу витла. Старчевачка керамика је ограничена на западни обод терасе, а представља је углавном веома груба, лоше печена грнчарија, са доста плеве у фактури и ретким орнаменталним мотивима. Изузетак је фрагмент украшен у техници неорганизованог барботина (Т. IV/3), који се у Поморављу и Шумадији јавља у свим документованим фазама културе уз акценат да је знатно заступљенији од средњег неолита (Перић 1998). Поред старчевачког

материјала заступљен је материјал из бронзаног доба који најупечатљивије представља фрагмент са мањом вертикалном дршком типа *ansa lunata*, постављене на трбуху одмах испод врата посуде (Т. V/15), која је позната из хоризонта Медијана I културе (Булатовић и Станковски 2012: 101). Керамику из На А2–В1 карактерише фрагмент зделе фасетираног обода, затим купаста дршка са уским концентричним канелурама, као и фрагменти украшени хоризонталним канелурама или пластичним тракама са урезима (Т. V/7–8, 16–17) (Stojić 1986; Булатовић 2009; Sava and Ursuțiu 2021). Материјал из млађе фазе старијег гвозденог доба (На D) илуструје дршка скифоса (Т. II/15), која се обично везује за период између 6. и 4. века п. н. е. (Karuran 2013). Керамику из млађег гвозденог доба (Т. V/27–28) документује фрагмент грубе посуде украшен низом валовитих изломљених линија (Т. V/28), најприсутнији у хоризонту друге фазе латенског насеља на Жидовару (Жидовар II), која је оквирно везана за средину 1 века п. н. е. (Sladić 1986, 33–35, Т./XXIX/4; 1997, 59).

17. Попчица (43° 55' 8.7855" N, 21° 09' 59.4427" E, 165 м н. в.) назив је за локалитет који се налази недалеко од западног засеока села Бунар, али катастарски припада Шантаровачком атару. Из тих разлога вероватно долази до забуне приликом убицирања налазишта, које је 1984. године ископавао С. Ветнић, а готово две деценије касније (2002. године) и С. Перић (Перић и Бајчев 2017). Истраживања из 1984. године делимично су публикована, при чему је налазиште именовано као *сѿарчевачко насеље у Бунару*, без икакве ближе географске одреднице (Ветнић 1987). Заправо, локалитет се налази уз десну обалу Белице, у подножју благе падине која се из Шантаровца спушта ка алувијалној равни реке. Промене у водотоку Белице изазвале су обрушавање обале па је део локалитета однесен ерозијом, након чега се у речном профилу појавила основа полуземунице, у којој је, приликом истраживања из 1984. године, пронађен велики број артефаката.

Посуде грубе фактуре се јављају у лоптастим, полулоптастим и коничним формама, а украшавање су најчешће техником организованог барботина, док се нешто ређе јавља импресо техника изведена штипањем, убодима прста, нокта или дубоким убодима. Код керамике средње фактуре интересантна је појава посуда крушколике форме (Т. I/28), а декоративни елементи се изводе у импресо техници помоћу штипања, а јављају се и урезани мотиви (Т. I/27). Фина керамика укључује пехаре танких зидова са превлакама у црвеном, црном, светломрким и тамномрким тоновима, док је украшавање обухватало плитке канелуре, геометријске обрасце и сликање бојама. Насеље је окарактерисано као једнослојно, док су налази опредеље-

ни у позну фазу средњег неолита (Ветнић 1987). Међутим, фрагмент трбуха украшен урезаним низовима изломљених линија (Т. I/27), иако познат са средњонеолитских насеља (Стојић и Јоцић 2006, Т. XXI/17), сугерише на могућност постојања хоризонта из средњег бакарног доба и Чернавода III културе (Tasić 1995, 49).

Просторна дистрибуција и хронолошка позиција налазишта у горњем току Белице

Током теренских активности у оквиру пројекта регистровано је 17 налазишта у горњем току реке Белице, односно у првих 8 км њеног тока. Већина регистрованих налазишта представља насеља (бр. 2–3, 5–17), док за три локалитета постоје индиције да су у питању некрополе (бр. 1, 4, 10). Два налазишта (бр. 8 и 11) позиционирана су на стратешким пунктовима који омогућавају добру визуелну контролу ширег подручја и пружају одређене дефанзивне погодности.

Већина налазишта (76%) основана је на контакту благих падина или речних тераса са алувијалном равницом Белице (бр. 4–7, 9–17), док су у четири случаја (24%) (бр. 1–3, 8) локалитети позиционирани на вишим падинским странама. Такав распоред локалитета сугерише да су плански бирани простори са лаким приступом води и повољним условима за сточарско-ратарску пољопривреду, као и заштиту од поплава. Просечна надморска висина свих налазишта износи 212 м, док је медијана 200 м. Највише надморске висине достиже локалитет Кошево–Крушар (295 м), док најниже позиционирано насеље представља Попчица, на око 160 м н. в. Локалитети на вишим положајима који немају нарочите дефанзивне погодности као ни добар визуелни преглед околине (бр. 2–3) могу представљати специфичне тачке попут сезонских станица приликом експлоатације ресурса, пастирских и ловачких активности, као и потенцијална прибежишта услед нестабилног водостаја или других опасности.

На 11 од 17 локалитета потврђено је присуство археолошког материјала из раног и средњег неолита (бр. 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 15, 16), што представља 65% узорка. Рани енеолит, односно манифестације Бубањ–Хум I културе, забележене су на три локалитета (бр. 13, 14, 15) (18%). Позни енеолит (Коцофени–Костолац култура) једино је евидентиран на локалитету Падалиште (6%), док је рано бронзано доба (Бубањ–Хум III) потврђена само на налазишту Церјак (6%). Материјал из средњег (Br A2–B2) и позног бронзаног доба (Br C– На A1) заступљен је на 5 локалитета (бр. 6, 10, 12, 15–16), односно на 29% узорка. Период прелаза из бронзаног у гвоздено доба (На

A2–B3) идентификовано је на 7 локалитета (бр. 5, 8, 10–13, 15, 16) (41%), док је старије гвоздено доба (Ha C–D) поуздано забележено на два локалитета (бр. 13, 16) (12%). Материјал из млађег гвозденог доба евидентиран је на три локалитета (бр. 9–10, 16) (18%). Антички материјал заступљен је на пет локалитета (бр. 9, 12–16) (29%), а материјални остаци из средњег и/или новог века идентификовани су на три локалитета (бр. 4, 8, 10) (18%). Материјал из металних доба који није било могуће ближе хронолошки дефинисати забележен је на три локалитета (бр. 2, 8–9) (18%), док за локалитет Сватовско гробље немамо података о његовој старости.

Анализа хронолошке дистрибуције археолошког материјала у горњем току Белице показује вишеслојни карактер на 12 локалитета (бр. 2, 4–6, 8–10, 12–16) (71%), што потврђује повремени или континуирани значај истих микролокација кроз више миленијума. У ширем контексту, подаци показују да је избор станишта током читаве праисторије био дубоко условљен топографијом и хидрографијом подручја. Иако су постојала одређена одступања, доминира оријентација ка ниским падинама и речним терасама усмереним на пољопривредне и саобраћајне погодности алувијалних равница уз одржавање веза са брдско-планинским залеђем и његовим значајем у пасторалним активностима и експлоатацији минералних сировина. Коришћење великог броја локација током више епоха сведочи о њиховој дуготрајној привлачности и/или континуираним културним и друштвеним традицијама у овом подручју.

Закључак

Истраживања у оквиру пројекта „Систематска археолошка проспекција јагодинског краја” указала су на значајне недостатке у постојећој документацији, као и на потребу за стандардизованим и прецизним евидентирањем археолошких налаза и налазишта. Иако се у збирци Завичајног музеја Јагодина већ налазила знатна количина археолошког материјала, прибављеног приликом истраживања, преко поклона или откупа, било је неопходно утврдити конкретне локације са којих је поменута грађа прикупљена. Новооткривени археолошки материјал послужио је за упоређивање и синхронизацију са постојећом музејском грађом, чиме су допуњена сазнања о просторној дистрибуцији налазишта, као и о њиховој насељености у различитим хронолошким и културним контекстима. Оваквим приступом отклоњени су бројни недостаци у музејској евиденцији и формирана је основа за темељније анализе просторне организације и културне динамике у Беличкој котлини. Добијени резултати представљају допринос у изради детаљне археолошке

карте јагодинског краја и отварају простор за даља археолошка и интердисциплинарна истраживања образаца насељавања у сливу Белице.

Дијахрона анализа образаца насељавања у горњем току Белице показала је доминантну заступљеност насеља старчевачке културе. Она се углавном јављају на благим падинама у близини једног или више мањих водотока, у зонама које посредују између нископланинског залеђа и плодних алувијалних равни. Насупрот томе, готово потпуно одсуство локалитета винчанске културе представља показатељ значајних промена у моделима насељавања током млађег неолита. Сличан образац уочен је и на ширем простору Параћинско-јагодинске котлине (Перић 2010), што указује на потенцијалну реорганизацију друштвене структуре и стратегија насељавања у позном неолиту. Уместо мреже мањих, краткотрајних насеља, винчанска култура показује тенденцију ка концентрацији становништва у веће, континуирано насељене центре који гравитирају ка Великоморавској равници и њеним саобраћајним и аграрним погодностима. Овакве промене би могле бити условљене климатско-еколошким факторима, које прате адаптациони процеси повезани са технолошким иновацијама, економским стратегијама и популационим кретањима (Vajt 1970; Stjuard 1981).

БИБЛИОГРАФИЈА

- Antonović, D.** 2003. *Neolitska industrija glačanog kamena u Srbiji*. Beograd: Arheološki institut.
- Антоновић, Д.** 2008. Абразивно оруђе у неолиту Србије. *Гласник Српској археолошкој друштва* 24: 339–350.
- Антоновић, Д. и Перић, С.** 2012. О неолитској аутентичности налаза из Белице. *Сџаринар*, LXII: 257–268.
- Băjenaru, R.** 2025. The travel of metal axes along the Danube during the 3rd millennium BC. in: *The FLOW, Interactions–Transmission–Transformations, Long–Distance Connections in Metal Ages of Southeastern Europe*, (ed.) A. Bulatović, 87–104. Belgrade: Institute of Archaeology.
- Bogdanović, M.** 2004. *Grivac: Naselja protostarčevačke i vinčanske kulture*, Kragujevac: Centar za naučna istraživanja SANU i Univerziteta u Kragujevcu.
- Бошкових, Ђ.** прир. 1956. *Археолошки сџоменици и налазишћа II: Централна Срдија*, Београд: Археолошки институт.
- Булатовић, А.** 2000. Латенски налази у Врањско-бујановачкој и Прешевској котлини, *Лесковачки зборник* 40: 321–333.
- Булатовић, А.** 2009. Порекло и дистрибуција благобиконичних здела фасетираног или канелованог обода са краја бронзаног и почетка гвозденог доба на Балканском полуострву. *Сџаринар* LIX: 89–108.

Булатовић, А. 2011. Културе бронзаног доба у средњем Поморављу, у: *Кайија Поморавља*, (ур.) В. Стојанчевић, С. Мишић и А. Булатовић, 15–30. Варварин: СО Варварин – Крушевац: Историјски архив.

Булатовић, А., Капуран, А. и Јовановић, И. 2011. Латенски налази у околини Бора – прилог проучавању латенске културе у Тимочној Крајини. *Зборник Народног музеја XX*: 119–128.

Булатовић, А., Филиповић, Д. и Капуран, А. 2016. Насеље из гвозденог доба на локалитету Меаниште у Ранутовцу код Врања, у: *Археолошка истраживања на аутохтоној Е75 (2011–2014)*, ур. С. Перић и А. Булатовић, 91–114. Београд: Археолошки институт.

Bulatović, A., Bankoff, A. H., Powell, W. and Filipović, V. 2020. Some remarks on the genesis of the Early Eneolithic in the Central Balkans. *Starinar 70*: 9–40.

Булатовић, А. и Станковски, Ј. 2021. *Бронзано доба у долини Јужне Мораве и Пчиње*. Београд: Археолошки институт.

Vajt, L. 1970. *Nauka o kulturi*. Београд: Kultura.

Ветнић, С. 1987. Старчевачко насеље у Бунару код Светозарева – прилог о финалној етапи старчевачке културе у Поморављу. *Гласник Српског археолошког друштва 4*: 95–101.

Ветнић, С. 1989. Насеља старчевачке културе у Горњој Белици код Светозарева. *Гласник Српског археолошког друштва 5*: 60–64.

Ветнић, С. 1998. О пореклу старчевачке културе у басену Велике Мораве, у: *Раг Драгослава Срејовића на истраживању историје централног Балкана*, ур. Н. Ташић, 75–96. Крагујевац: Центар за научна истраживања Српске академије науке и уметности и Универзитета.

Врховац, О. 1951. Привредно-географска карактеристика Светозарева. *Зборник радова Географског института „Јован Цвијић”*, књ. 3: 77–98.

Gavranović, M. and Kapuran, A. 2014. Über einige Tüllenbeilvarianten im Zentralbalkan. *Starinar NS, vol. LXIII*: 31–56.

Gavranović, M. 2017. Überregionale Netzwerke und lokale Distribution. Verteilungsmuster einiger Bronzeobjekte im westlichen Balkan während der jüngeren und späten Urnenfelderzeit, in *Late Urnfield Culture between the Eastern Alps and the Danube*. Eds. D. Ložnjak Dizdar. and M. Dizdar. Proceedings of the International conference in Zagreb. November, 7–8 2013, 109–125, Zbornik Instituta za arheologiju 9. Zagreb: Institut za arheologiju.

Dizdar, M. 2019. New Late Hallstatt Finds from the Vinkovci Region (Eastern Croatia): A Contribution to the Study of Impacts from the Balkans to the southeastern Carpathian Basin, in, *Papers in Honour of Rastko Vasić 80th Birthday*, eds. V. Filipović, A. Bulatović & A. Kapuran, 319–340. Belgrade: Institute of Archaeology.

Dimitrijević, S. 1972. Problem stupnjevanja starčevačke kulture. *Materijali X*: 59–122.

Зиројевић, О. 1974. *Турско војно уређење у Србији (1459–1683)*. Београд: Историјски институт.

Kapuran, A. 2013. Late Hallstatt pottery from North–East Serbia (6th–4th centry BC). *Starinar* LXIII: 39–52.

Капуран, А., Булатовић, А. и Јовановић, И. 2014. *Бор и Мајданџек, културна стратиграфија праисторијских локалитета између Ђердаја и Црној Тимока*. Београд: Археолошки институт – Бор: Музеј рударства и металургије.

Ljuština, M. 2024. Precious Resin for Rising Elites? Amber in the Bronze Age Funerary Contexts in Western Serbia, in *The Mechanism of Power: The Bronze and Iron Ages in Southeastern Europe*. Eds. M. Gavranović, D. Heilmann, M. Verčik & P. Ardanliev. Proceedings of the 3rd PeBA Conference held in Ohrid. May, 25–28 2022, 321–335. Rahden/Westf: Verlag Marie Leidorf GmbH.

Kapuran, A. 2019. *Velebit, a Tumulus Culture Necropolis in the Southeastern Carpathian Basin (Vojvodina, Serbia)*. British Archaeological Reports, International Series 2492. Oxford: BAR publishing.

Kapuran, A. 2022. Women's Role Within the Regional Networks of Interaction – Case Study Vajuga – Pesak, in *Iron Age Female Identities in the Southern Carpathian Basin*, Ed. M. Dizdar, 170–171. Zagreb: Institute of Archaeology.

Matković, P. 1892. Putovanja po Balkanskom poluotoku XVI veka, у: *Rad JAZU* 112. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Мијатовић, С. 1941. *Белица: Насеља и порекло становништва*. Београд: Српска краљевска академија.

Miklosich, F. 1858. *Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii*. Viennae: Apud guilelmum Braumüller

Милојевић, П. и Кузмановић Цветковић, Ј. 2019. Топографске и економске карактеристике налазишта из металних доба у Топлици. *Гласник Српској археолошкој друштва* 35: 27–63.

Милојевић, П., Капуран, А. и Муминоввић Божић, М. 2024. *Праисторија сокобањској краја: Културне манифестације на развоју Тимочкој и Јужноморавској басена*. Сокобања: Народна библиотека „Стеван Сремац”.

Перић, О. 2010. *Просторна анализа неолитских насеља средње Поморавља*. Мастер рад, Универзитет у Београду.

Перић, С. 1998. Вишеслојна неолитска насеља и проблеми културне стратиграфије неолита на територији Србије, *Старинар* XLIX: 11–38.

Perić, S. 2008. Najstariji kulturni horizont sonde XV u Drenovcu. *Старинар* 58: 29–50.

Перић, С. и Бајчев, О. 2017. *Стална археолошка радионица – исцртавања неолита у средњем Поморављу у периоду 2002–2016. године*, ур. А. Црнобрња и М. Кораћ, Програм, извештаји и апстракти, XL Скупштина и годишњи скуп Српског археолошког друштва и прослава 70 година Археолошког института, 5–7. јун 2017, Београд, 119–120. Београд: Српско археолошко друштво – Археолошки институт.

Puskás, J. 2018. Middle Bronze Age Settlement Pattern and Metal Discoveries in the Valley of the Black River, in *Bronze Age connectivity in the Carpathian Basin: proceedings of the International colloquium from Tîrgu Mureş*, 13–15 October 2016, eds. B. Rezi and R. E. Németh, 217–278. Tîrgu Mureş: Editura Mega.

- Радих, Ј.** 2003. *Топонимија Белице*. Београд: Српска академија наука и уметности.
- Sava, V. and Ursufiu, A.** 2021. The Late Bronze Age Gáva pottery from the Lower Mureş. *Journal of Ancient History and Archaeology* No. 8, 2/2021: 84–127.
- Svilar, M.** 2007. *Početak bronzanog doba u Pomoravlju*. Master rad, Univerzitet u Beogradu.
- Sladić, M.** 1986. *Keramika Skordiska: Latenska keramika u jugoslovenskom Podunavlju*. Београд: Филозофски факултет, Центар за археолошка истраживања.
- Stjuard, Dž.** 1981. *Teorija kulturne promene: Metodologija višelinjske evolucije*. Библиотека XX век, 48. Београд: Београдски издавачко-графички завод.
- Stojić, M.** 1981. Forschungen der älteren Eisenzeit im mittleren. *Die Ältere Eisenzeit in der Wojwodina und ihre Verbindungen mit anderen donauländischen und benachbarten Gebieten*. Ed. P. Medović. Referate des symposium in Novi Sad 1979, 141–153, Novi Sad: Archäologischer Verein der Vojvodina.
- Stojić, M.** 1986. *Gvozdeno doba u basenu Velike Morave*. Београд: Универзитет у Београду, Филозофски факултет – Светозарево: Завичајни музеј.
- Стојић, М.** 1994. Керамика металног доба у средњем Поморављу. *Археолошка ра-дионица* 1: 13–20.
- Stojić M.** 1996. L'Énéolithique final dans le centre des Balkans, in Early Bronze Age Settlement Patterns in the Balkans (ca. 3500–200 BC, Cal. Date), in *Reports of Prehistoric Research Projects I*, ed. L. Nikolova, 353–372. Sofia: Agatho Publishers.
- Стојић, М.** 1996. Налазишта ватинске културне групе у средњем Поморављу, у: *Зборник Народног музеја (Београд) XIV–I*: 213–220. Београд: Народни музеј.
- Стојић, М.** 2004. *Пањевачки рив*. Београд: Археолошки институт.
- Stojić, M. i Milanović, Ž.** 2004. Belica: nesvakidašnja lepota ranog neolita. *SciTech: aktuelnosti iz nauke i tehnologije*, 1. фебруар.
- Стојић, М. и Јоцић, М.** 2006. Ниш, културна стратиграфија праисторијских локалитета у нишкој регији, Београд: Археолошки институт – Ниш: Народни музеј.
- Стојић, М. и Чађеновић, Г.** 2006. *Крушевац, културна стратиграфија праисторијских локалитета у зони савлада Западне Мораве и Јужне Мораве*. Београд: Археолошки институт – Крушевац: Народни музеј.
- Стојић, М.** 2011. Белица: пример култа плодности из старијег неолита (крај VII миленијума пре н. е.), у: *Антика и савремени свет*, ур. К. Марички–Гаћански, 341–355. Београд: Друштво за античке студије Србије.
- Стојић, М.** 2011. Налазишта култура Бубањ и Салкуца IV у средњем Поморављу, у: *Калија Поморавља*, ур. В. Стојанчевић, С. Мишић и А. Булатовић, 8–14. Варварин: Скупштина општине Варварин – Крушевац: Историјски архив Крушевац.
- Tasić, N.** 1995. *Eneolithic Cultures of Central and West Balkans*. Belgrade: Institute for Balkan Studies.
- Tasić, N. i Tomić, E.** 1969. *Crnokalačka Bara naselje starčevačke i vinčanske kulture*, Крушевац: Народни музеј Крушевац – Београд: Археолошко друштво Југославије.
- Тасић, Н. Н.** 2009. *Неолијска квадрантура крупа*. Београд: Завод за уџбенике.

Ђоровић, В. 1928. *Сѝиси Св. Саве*. Београд – Ср. Карловци: Српска краљевска академија.

Ciugudean, H. 1996. *Epoca timpurie a bronzului în centrul și sud-vestul Transilvaniei*. București: Vavila Edinf SRL.

Гласник Српског археолошког друштва је доступан у отвореном приступу.
Чланци се могу бесплатно преузети са сајта часописа и користити у складу са лиценцом
Creative Commons – Ауторство-Некомерцијално-Без прерада 4.0
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).
Journal of the Serbian Archaeological Society is an Open Access Journal.
All articles can be downloaded free of charge and used in accordance with the licence
Creative Commons – Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.0
(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

Petar Milojević

Institute of Archaeology, Belgrade

Sonja Perić

Regional Museum Jagodina

PREHISTORIC SITES IN THE UPPER COURSE OF THE BELICA RIVER

Keywords: *Belica, Jagodina, survey, Starčevo culture, Bubanj–Hum I, Bronze Age, Iron Age, necropolises, settlement patterns*

This paper presents the results of the project *Systematic Archaeological Survey of the Jagodina Region* (2022–2024), with a special focus on prehistoric material and sites located in the upper course of the Belica River. The primary objective of the research was to integrate newly collected field data with existing but imprecise documentation from earlier investigations, along with a revision of archaeological material held in the collection of the Regional Museum Jagodina. The primary methodological approach involved site mapping and spatial analysis using GIS software. The positions of the sites and the archaeological material collected during the field survey were used to synchronise with incomplete data from older museum documentation and previously recorded archaeological finds. This process enhanced our understanding of the spatial distribution and chronological-cultural context of these archaeological sites.

Seventeen archaeological sites were documented along the first 8 kilometres of the river's course, covering a chronological range from the Early Neolithic to the modern period. Most of these sites (nos. 2–3, 5–17) are settlements, while three (nos. 1, 4, 10) show indications of having served as necropolises. Two sites (nos. 8, 11) are situated at strategic locations, offering good visibility and potential defensive advantages.

Archaeological material from the Early and Middle Neolithic (Starčevo culture) was confirmed at 11 out of 17 sites (nos. 2, 3, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 15, 16), representing 65% of the sample. The Early Copper Age (Early Eneolithic), corresponding to the Bubanj–Hum I culture, was recorded at three sites (nos. 13, 14, 15), or 18%. The Late Copper Age (Coţofeni–Kostolac culture) was documented only at the site of Padalište (6%), while the Early Bronze Age (Bubanj–Hum III) was identified exclusively at the site of Cerjak (6%). Material from the Middle (Br A2–B2) and Late Bronze Age (Br C–Ha A1) was found at five sites (nos. 6, 10, 12, 15, 16), accounting for 29% of the sample. The Bronze to Iron Age transition (Ha A2–B3) was identified at eight sites (nos. 5, 8, 10–13, 15, 16), representing 47%,

while the Early Iron Age (Ha C–D) was reliably recorded at two sites (nos. 13, 16), or 12%. Late Iron Age material was noted at three sites (nos. 9–10, 16), accounting for 18%. Roman-period remains were documented at five sites (nos. 9, 12–16), or 29%, and finds from the medieval and/or early modern period were identified at three sites (nos. 4, 8, 10), or 18%. Undiagnostic Metal Age material was observed at three sites (nos. 2, 8–9), or 18%, while no chronological data are available for the site of Svatovsko Groblje. The analysis showed that 71% of sites (nos. 2, 4–6, 8–10, 12–16) are multilayered, confirming long-term or repeated occupation of the same micro-locations across millennia.

The research conducted within the project *Systematic Archaeological Survey of the Jagodina Region* revealed significant shortcomings in the existing documentation, as well as the need for standardised and precise recording of archaeological finds and sites. Although the collection of the Jagodina Regional Museum already contained a substantial amount of archaeological material (acquired through excavations, donations, or purchases), it was necessary to determine the exact locations from which this material had been collected. Newly discovered archaeological finds served as a basis for comparison and synchronisation with the existing museum collection, thereby enhancing knowledge of the spatial distribution of sites and their occupation in various chronological and cultural contexts. This approach resolved numerous deficiencies in the museum's records and laid the groundwork for more in-depth analyses of spatial organisation and cultural dynamics in the Belica Basin. The results contribute to the creation of a detailed archaeological map of the Jagodina region and open new avenues for further archaeological and interdisciplinary research into settlement patterns in the Belica River catchment.

A diachronic analysis of settlement patterns in the upper course of the Belica River has revealed the dominant presence of Starčevo culture sites. These are primarily located on gentle slopes near one or more smaller watercourses, in zones that mediate between low mountainous hinterlands and fertile alluvial plains. In contrast, the near-total absence of Vinča culture sites suggests significant changes in settlement models during the Late Neolithic. A similar pattern has been observed across the wider Paraćin–Jagodina basin, indicating a possible reorganisation of the social structure and settlement strategies in the Late Neolithic. Instead of a network of smaller, short-lived settlements, the Vinča culture demonstrates a tendency toward population concentration in larger, continuously inhabited centres oriented toward the Velika Morava Plain and its advantages in terms of transport and agriculture. These changes may have been driven by climatic and ecological factors, accompanied by adaptive processes related to technological innovations, economic strategies, and population dynamics.

T. I Фотографије керамичког материјала из раног/средњег неолита
са налазишта у горњем току Белице (Завичајни музеј Јагодина)

Pl. I Photographs of ceramic material from the Early/Middle Neolithic found at
sites in the upper course of the Belica River (Regional Museum of Jagodina)

T. II Фотографије керамичког материјала из металних доба
са налазишта у горњем току Белице (Завичајни музеј Јагодина)

Pl. II Photographs of ceramic material from the Metal Ages found at
sites in the upper course of the Belica River (Regional Museum of Jagodina)

T. III Фотографије камених и металних налаза са налазишта у горњем току Белице (Завичајни музеј Јагодина)

Pl. III Photographs of stone and metal finds from sites in the upper course of the Belica River (Regional Museum of Jagodina)

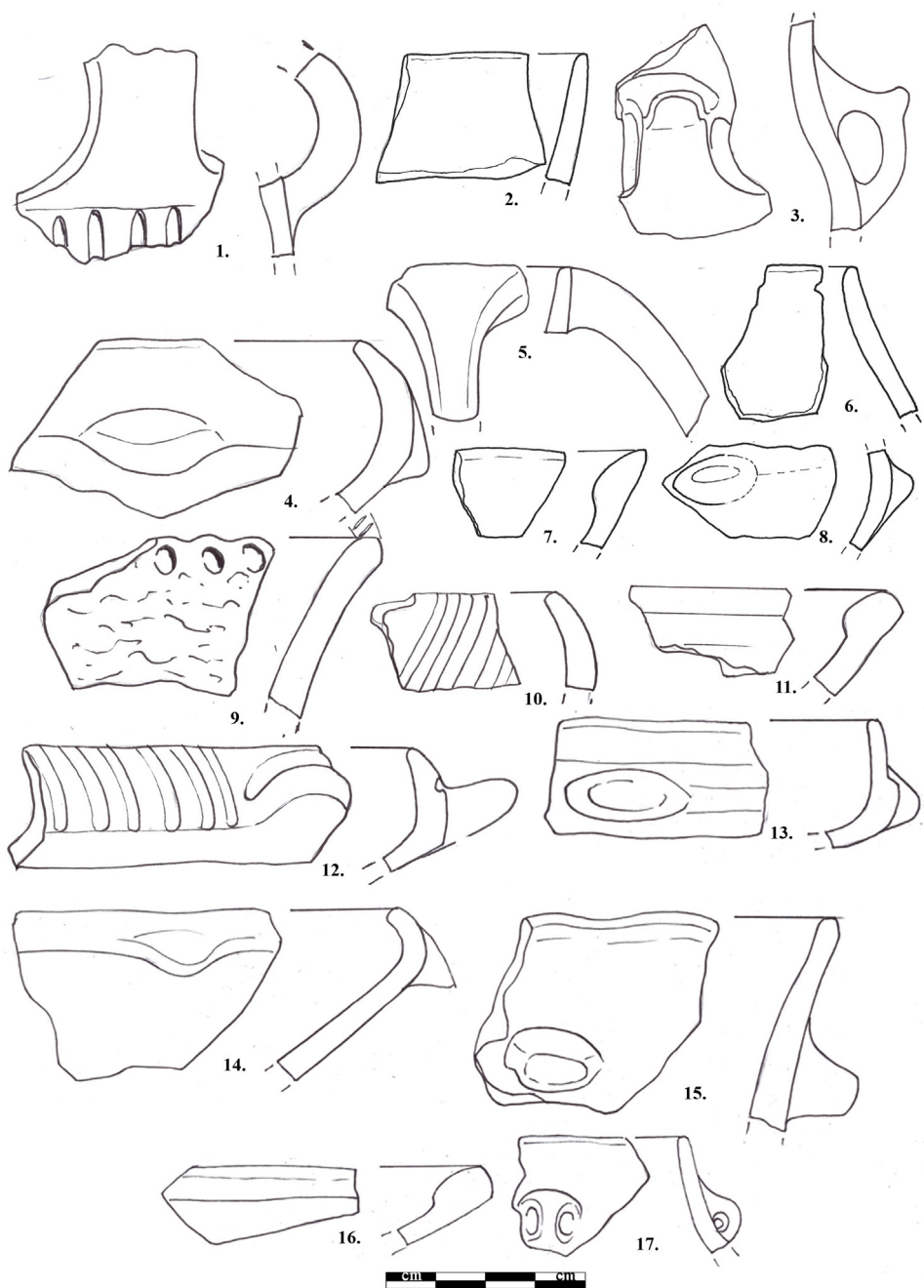
T. IV Цртежи керамичког материјала из раног/средњег неолита са налазишта у горњем току Белице (Завичајни музеј Јагодина)

Pl. IV Drawings of ceramic material from the Early/Middle Neolithic found at sites in the upper course of the Belica River (Regional Museum of Jagodina)

T. V Цртежи керамичког материјала из металних доба
са налазишта у горњем току Белице (Завичајни музеј Јагодина)

Pl. V Drawings of ceramic material from the Metal Ages found
at sites in the upper course of the Belica River (Regional Museum of Jagodina)

T. VI Цртежи керамичког материјала са локалитета
 Церјак код села Белица (Завичајни музеј Јагодина)
Pl. VI Drawings of ceramic material from the site of Cerjak
 near the village of Belica (Regional Museum of Jagodina)

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

902/904

ГЛАСНИК / Српско археолошко друштво ; уредник Драгана Антоновић.
- 1984, бр. 1- . - Београд : Српско археолошко друштво, 1984- (Београд :
BiroGraf). - 24 cm

Годишње. - Наслов од бр. 10 (1995) на срп. и енгл. језику: Гласник Српског
археолошког друштва = Journal of the Serbian Archaeological Society. -
Друго издање на другом медијуму: Гласник Српског археолошког друштва
(Online) = ISSN 3009-3503
ISSN 0352-5678 = Гласник - Српско археолошко друштво
COBISS.SR-ID 6519298